

פרשת פנחס יונתן גרוסמן

יום הכפורים - שבעה כבשים; פר אחד; איל אחד.
שמיני עצרת - שבעה כבשים; פר אחד; איל אחד.
סוכות - ארבעה עשר כבשים; פרים 7-13 (בכל יום
מימי החג מוקרב פר אחד פחות); שני אלים.

קרבנות המוספים

בפרשת השבוע אנו קוראים רשימה ארוכה של קרבנות אותם יש להקריב בימים מיוחדים - בשבתות ובמועדים. בנוהג שבעולם, רשימות מעין אלו מעייפות את הקוראים ואת השומעים, וכולנו מחכים שהקורא בתורה יגמור לקרוא את הפירוט הטכני הארוך של מספר הכבשים, האילים והפרים, והכתוב יחזור לסדרו הרגיל.

אולם, אם נתבונן ביתר דיוק בפירוט טכני זה, נגלה שלמעשה מסתתרת מאחוריו השקפה כוללת על מהות החגים וסדרם. בשיעור זה, ברצוני לנסות ולקלף מעט את הקליפות המסתירות את המסרים אשר טמונים ברשימת קרבנות המוספים של כל מועד.

קורבן המוסף קרוי כך, על שום היותו נוסף לקרבנות היום הרגילים. בכל יום יש להקריב כבש אחד בבוקר ("תמיד של שחר") וכבש אחד בין הערביים ("תמיד של בין הערביים"). אלו הם הקרבנות הרגילים, אשר "פותחים" את המזבח ו"סוגרים" אותו. כלומר, שום קורבן לא נקרב לפני תמיד של שחר, ושום קורבן לא עולה על גבי המזבח לאחר תמיד של בין הערביים (למעט חריגה מעניינת - קרבן הפסח).

כבר בציווי על אודות קידוש המזבח מצאנו את הציווי על הקרבת קרבן התמיד (שמות כ"ט), ונראה שקרבן זה הנו חלק מהגדרתו הבסיסית של המזבח, או לפחות של העבודה בו.

כאמור, בנוסף לקרבן זה המוקרב תמיד, בכל יום - בין יום חול ובין יום קודש, ישנם קרבנות מיוחדים לשבתות ולחגים השונים. אלו מוקרבים לאחר תמיד של שחר (ועל כן, תפילת המוסף - שאנו מתפללים בשבתות ובחגים, ובאה כזכר לקרבן המוסף - נאמרת לאחר תפילת שחרית - הנאמרת כנגד תמיד של שחר).

אם נעקוב אחר קרבנות המוסף המוקרבים במועדים השונים, נגלה כי ישנם מספר מערכות בסיסיות של קרבן המוסף, דבר המגלה, ככל הנראה, מספר מערכות של חגים. לשון אחר, קרבנות המוספים יכולים להוות צוהר דרכו ניתן להתבונן ולבחון את לוח השנה היהודי עם החגים השונים אשר בו. הקרבנות אותם יש להקריב במועדים המיוחדים הם:

שבת - שני כבשים.

ראש חודש - שבעה כבשים; שני פרים; איל אחד.

חג המצות - שבעה כבשים; שני פרים; איל אחד.

שבועות - שבעה כבשים; שני פרים; איל אחד.

ראש השנה - שבעה כבשים; פר אחד; איל אחד.

רפרוף מהיר על נתונים אלו מבליט כי ישנן שלוש מערכות שונות של קרבנות המוספים.

בשבת מוקרבים שני כבשים בלבד. במילים אחרות, קורבן התמיד הבסיסי (כבש אחד) מוכפל בשבת. אולם, לא מוקרבים אלים או פרים. כלומר, השבת היא חלק ממערך הזמנים המקודשים מזה, אך נפרדת משאר מועדי השנה. מתח זה המלווה את השבת בא לידי ביטוי גם בפרשת אמור, ועמדנו על כך בשיעורנו בפרשה זו.

שאר החגים נחלקים באופן מיידי לשתי קבוצות בסיסיות על פי מספר הפרים המוקרבים בהם. המשותף לכל קרבנות המוספים שבכל החגים הוא מספר הכבשים (שבעה) ומספר האלים (אחד). [להלן נדון בחג הסוכות]. אולם, במספר הפרים נבדלים החגים זה מזה.

שתי קבוצות המועדים הבסיסיות נחלקות ל: ראש חודש, חג המצות, חג השבועות (אשר בהם מוקרבים שני פרים) מחד, וראש השנה, יום הכפורים ושמיני עצרת (אשר בהם מוקרב פר אחד).

בחג הסוכות, אשר נבדל בכל הקרבנות משאר החגים, נדון מאוחר יותר.

על מנת להבין מדוע הכתוב יוצר שתי מערכות שונות של קרבנות נפנה תחילה לבעיית תחילתה של השנה היהודית. בשמות "ב, ב" או קוראים: "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה". כלומר, חודש ניסן מהווה את תחילתה של השנה היהודית.

אולם, כידוע לכולנו, אנו חוגגים את ראש השנה בתשרי (ראה מסכת ראש השנה פ"א, מ"א). ואמנם, בשמות כ"ג, טז הכתוב אומר: "וחג האסף בצאת השנה באסף את מעשיך מן השדה". כלומר, חג הסוכות נחוג בצאת השנה. כך גם הכתוב המקביל בשמות ל"ד, כב: "וחג האסף תקופת השנה". כלומר, כשהשנה גומרת הקפה שלמה (מסתיימת) יש לחוג את חג הסוכות.

נמצאנו למדים, אם כן, ששני ראשי שנים הם: האחד בניסן והשני בתשרי (בו נחוג סוכות האמור). דומני, כי שתי מערכות הקרבנות שפגשנו (או שתי מערכות החגים) קשורות לחלוקה בסיסית זו של לוח שנה כפול (האחד שהתחיל בתשרי והשני שהתחיל בניסן). מערכת הקרבנות הראשונה קשורה לחגי ניסן, כלומר, לחגי יציאת מצרים. ראשי חודשים מובאים בכפיפה אחת עם הציווי של ה' למשה ולאחרון על אודות יציאת מצרים, חג המצות הוא זכר ליציאת מצרים, וחג השבועות - שאין לו תאריך מלבד

תורה (השנה המתחילה בניסן). מאידך, ניצב האדם מול המציאות הטבעית-חקלאית ומתפלל לקונו שתצלח תבואתו בידו. תפילה זו נעשית בתחילתה של השנה החקלאית, כלומר בתשרי.

כך, אם כן, רשימת הקורבנות שבפרשת השבוע מגלמת ומבטאת את אופיים של החגים השונים ואת הזיקות הקיימות ביניהם. בהקשר זה אנו מתעלמים מן השאלה הנוגעת לעצם מספר הקורבנות, כלומר, איננו שואלים מדוע דווקא שבעה כבשים, או מדוע דווקא שני פרים. כל כוונתנו להצביע על הפער הקיים בין חג אחד למשנהו ולאור פער זה לדון באופי חטיבות החגים השונות.

למעשה, בשתי מערכות החגים ניצב האדם מול המציאות אותה מכונן הקב"ה. אולם עמידה זו פנים הפוכות לה. בחגי ניסן ניצב האדם מול המאורעות, אותם חווה עם ישראל בראשית היותו לעם, ומודה לאלוקיו על השגחתו. לעומת זאת, בחגי תשרי ניצב האדם באופן בלתי אמצעי מול קונו ומבקש על הצלחת יבולו. הנחת היסוד של שתי מערכות החגים היא שליטתו של ה' על המציאות ועל המאורעות המתרגשים ובאים בה, אולם בחגי ניסן ממוקדת החוויה היהודית במאורעות עצמם, בעוד שבחגי תשרי ממוקדת החוויה היהודית במפגש ישיר עם ה'.

היותו יום החמישים ליציאת מצרים - הנו המשך רציף של זכרון יציאת מצרים.

במקביל ניצבת מערכת הקורבנות השניה, הקשורה כולה לחגי תשרי. ראש השנה, יום הכפורים ושמיני עצרת חלים כולם ב"חדש השביעי", או שמא נאמר בחודש הראשון (תשרי).

שתי מערכות אלו באים לידי ביטוי במספר הקורבנות הזוהה שיש להקריב בכל אחת מהן. ליתר דיוק נאמר, כי הביטוי המובהק הוא במספר הפרים (שהרי בכל החגים יש להקריב שבעה כבשים ואיל אחד). בכל חגי ניסן יש להקריב שני פרים, ואילו בכל חגי תשרי יש להקריב פר אחד בלבד.

כעת נוכל לשוב לחג הסוכות ולברר את מספרי הקורבנות השונים בו. מבט מהיר יגלה, כי למעשה, מספר הקורבנות בחג הסוכות כפול מאשר בחג רגיל. בעוד שבשאר החגים מוקרבים שבעה כבשים (ובהקשר זה אין הבדל בין חגי ניסן לחגי תשרי), בחג הסוכות מוקרבים מידי יום ארבעה עשר כבשים; ובעוד שבשאר החגים מוקרב איל אחד בלבד, הרי שבחג הסוכות מוקרבים שני אלים.

מדוע בחג הסוכות יש להקריב מערכת כפולה של קורבנות? ככל הנראה חג הסוכות הנו חג כפול, חג שנחבאים בו שני חגים קטנים. דומה שהאופי הכפול של חג הסוכות נובע באופן ישיר משתי מערכות הקורבנות הקודמות שהזכרנו. חג הסוכות נחוג הן בלוח השנה המתחיל בניסן והן בלוח השנה המתחיל בתשרי, שהרי חג הסוכות הוא גם זכר ליציאת מצרים: "למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כ"ג, מג). אך הוא גם נחוג בחודש השביעי, הוא חודש תשרי, וככזה הוא מהווה המשך לחגי תשרי. על כן, בחג הסוכות ישנה מערכת כפולה של קורבנות.

כפילות זו באה לידי ביטוי גם בפרשת אמור. שם אנו קוראים על חג הסוכות ומיד לאחריו סיכום לכל רשימת החגים: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש". והנה מיד לאחר חתימה זו חוזר הכתוב ומצווה בשנית על אודות חג הסוכות: "אך בחמישה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים". הכתוב מצווה על חג הסוכות פעמיים, בשל הכפילות הבסיסית שנושא חג זה בחובו (נושא זה רחב מני יריעה צנועה זו. הרוצה להרחיב במשמעויות השונות של החג ימצא דיון ממצה בספרו של הרב מרדכי בריואר, פרקי מועדות).

[אנו מתעלמים בהקשר הנדון ממספר הפרים ההולך ופוחת מידי יום ביומו ושקשור, ככל הנראה, לעניין אחר. אציין רק כי נראה שהכתוב מבקש להגיע למצב בו מוקרבים שבעה פרים ביום השביעי של החג.]

שני צירי זמן אלו מעמידים את האדם היהודי אל מול שתי חוויות יסודיות, הבאות לידי ביטוי בחגים. מחד, ניצב האדם אל מול ההיסטוריה היהודית וחוגג את זכרון מאורעות העבר, עת ה' פדה את עמו ממצרים ונתן להם